ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕ[illegible] БЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 147 (4631). 1960 ч. июнь 25, суббота | Өртээ 20 көп.

Кукурузаның чайгы ажаалгазынче онза кичээнгей салыр

Час орайтап узамдыккан болза-даа, областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бо чылын бүгү культураларның, ооң иштинде кукурузаның тарылгазын кыска хуусаада, бедик агротехниктиг дещнелге эрттирген. Ниитизи-биле 263.500 гектар янзы-бүрү культураларны тарып, ооң иштинде кукуруза тарыырының планын колхозтар болгаш совхозтар 120,1 хуу күүсеткен.

Колхозтарның болгаш совхозтарның механизатор кадрларының улам өзүп турар мергежилиниң база кукуруза өстүрер талазы-биле комплексилиг звеноларның, агрегаттарның ажылын эки организастаанының ачызы-биле ол үнелиг культураның тарылгазы дөрбелчин-уяланчак арга-биле чоруттунуп, кукуруза тараан участоктарның хөй кезиинге шын дөрбелчиннер алдынган. Бо бүгү болза кукуруза ховуларының чайгы ажаалдазынга холдуң куш-ажылын ажыглавайн, комплексилиг механизацияны бүрүнү-биле боттандырар арганы берип турар. Ынчангаш областың бүгү колхозтарынга болгаш совхозтарынга кукурузаның бедик дүжүттерин өстүрүп, ниитиниң малын шыктыг чемнер-биле бүрүн хандырып болур аргалар бар.

Тыванын кукурузачылары кукуруза тарылгазын өй-шаанда, эки шынарлыг чорудар дээш шудургу ажылдаан. Маңаа холбаштыр чаңгыс чижекти чугаалаарга-ла четчир. «Межегей» совхозтуң кукурузачызы эш П. Николаев кукуруза тарылгазын иринди өдек-биле чемишчиткен 150 гектарга чүгле дөрбелчин-уяланчак арга-биле тараан. Ол 130 гектарның га бүрүзүнден ортумаа-биле 550 центнер, а 20 гектарның бирээзинден-не 1000 центнер ногаан массаны өстүрүп алырын хүлээнген, ындыг кукурузачылар областа бар.

Ам чер болганда кукурузаның баштайгы бүрүлери көстүп келген болгаш ону тараан участоктарның хөрзүнүн ногаан хевистер ышкаш шыва ап, тараажыларның сеткилин өөртүп турар. Ындыг болза-даа часкы тарылга — бедик дүжүт дээш демиселдиң баштайгы үе-чадазы дээрзин утпас херек. А ийиги үе-чада—ооң чайгы ажаалдазы.

Ындыг ажаалда бүгү культураларга эргежок чугула, ынчалзажок ол ажаалданы кукуруза онза негеп турар. Кукуруза тарылгазы бо чылын 11.605 гектар шөлдү ээлеп турар. Ол хире хөй кукурузаны бистиң колхозтарывыс болгаш совхозтарывыс бир-ле дугаарында тарып турар. Ону эки ажаар болза ооң хөй ногаан массаны ап болур. Ол кукурузачыларны кызымак ажылынан хамааржыр.

Ам-ны үеде кукурузаның одуруглар аразын сайзырадыр, бок-үнүштерни арыглап аштаар ажылче чүгле Каа-Хем районнуң Ленин аттыг, «Тиилелге», «Коммунизмче орук» колхозтары, Таңды районнуң «Межегей», «Кызыл партизан» совхозтары эгелеп кирген. Ооң өске районнарда колхозтар болгаш совхозтар бо ажылче амга чедир эгелеп кирбээни канчап-даа таарышпас.

Бок-үнүш — кукурузаның хоралыг дайзыны. Бок-үнүш кукуруза тараан шөлде өл-шыкты, чемиштиг бүдүмелдерни, хүн чырыын хунаап ап, кукурузаның өзүмүн саададыр. Ооң ужурунда кукурузачы, механизатор бүрүзү ол бок-үнүштерни өй-шаанда кам-хайыра чок узуткаар ужурлуг. Колхозтарның, совхозтарның кукуруза өстүрер комплексилиг звеноларында, оң ышкаш бо талазы-биле ажылдап турар түс-түс механизаторларда тракторлар, культиваторлар, илиирлер болгаш өскедаа чепсек-херекселдер шуптузу бар. Кукурузаның одуруглар аразын сайзырадыр машиналарны бүдүрүкчүлүг ажыглаар херек.

Кукуруза тарыттынган участоктарга чаңгыс-даа борбак бок-үнүштерниң көстүп кээрин болдурбас төлээде, кукуруза тарылгаларын доп-дораан илиртээр, а ооң соонда ийи угланыышкынга одуруглар аразын сайзырадыр, ооң-биле кады хөрзүннү үргүлүү үлдүргей байдалга тургузар, органиктиг-даа база минералдыг-даа немелде чемишчидилгени хереглеттинген үезинде ажыглаар, кукурузаның хоралакчылары болгаш аарыглары-биле демиселди кукурузачы, механизатор бүрүзү шудургу чорудар ужурлуг. Агротехниктиг аргаларның негеп турары бо хемчеглерни боттандырынга кукурузачы, механизатор бүрүзү шаг-үени-даа, күжүн-даа харамнанмас херек. Чүгле ынчан хөй ногаан масса алдынар.

Кукуруза тараан участоктарның бок-үнүштерден арыг, эки сайзыраттынган, оларның хөрзүнү үлдүргей турары кукурузачы механизаторлардан шуут хамааржыры билдингир. Ындыг болза-даа колхозтарның, совхозтарның удуртукчулары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери —агрономнар, зоотехниктер кукуруза тарыттынган участок бүрүзүнүң байдалын түс-түс шуут харыылаар, кукурузачыларга бүгү хемчег-биле дузалаар, оларның күүсеткен ажылының шынарын барымдаалап материалдыг сонуургалын бедидер ужурлуг.

Колхозтарның болгаш совхозтарның партия, комсомол организациялары, партия райкомнары кукурузаның чайгы ажаалдазын өй-шаанда эки шынарлыг чорудары дээш кукуруза өстүрер талазы-биле ажылдап турар колхозчуларның, совхозтар ажылчыннарының ортузунга агитасмассалыг ажылды чорудуп, социалистиг чарышты калбартыры эргежок чугула.

Кукурузаның бедик дүжүү дээш демиселдиң эң-не харыысалгалыг, шиитпирлиг үези эгелээн. Ынчангаш кукуруза ховуларынга күжениишкинниг ажылдап, ону сагыш човангыр эки ажаап турган, кукуруза тарылгаларының бүгү шөлүнден хөй ногаан массаны өстүрүп ап, ооң-биле ниитиниң мал ажылынга быжыг чемсуурну тургузаалынар!

Татар АССР, [illegible]рад область, Приморье, Х[illegible]ск крайлар малдан алыр продуктуларны күрүнеге садарының чартык чыл планын күүсеткен

Татар АССР-ниң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери малдан алыр продуктуларны күрүнеге садарының чартык чыл планын хуусаазындан эрте күүсеткен. Бо чылдың июнь 22-ге чедир эрткен чылдың чогуур үезинден: эътти — 29,8 муң тоннаны, сүттү — 24 муң тоннаны, куш чуургазын — 23 миллион кезекти болгаш дүктү — 3,1 муң тоннаны хөйнү саткан.

Ленинград областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери эът белеткелиниң чартык чыл планын 116,8 хуу, сүттүүн — 100,8 хуу болгаш куш чуургаларыныын — 114,7 хуу кылдыр хуусаазындан эрте, июнь 20-де ажыр күүсеткен. Эрткен чылдың чогуур үезинден эътти — 29 хуу, сүттү — 15 хуу болгаш куш чуургазын — 30 хуу хөйнү күрүнеге саткан.

Приморье крайның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның ам болур Пленумунга алдар кылдыр социалистиг чарышты калбарткаш, күрүнеге эът, сүт болгаш куш чуургазы садарының чартык чыл планын хуусаазындан эрте күүсеткен. Июнь 20-де эрткен чылдың ол хүнде турганындан эътти 62 хуу, сүттү — 19 хуу болгаш куш чуургазын — ийи катап хөйнү саткан.

Хабаровск крайның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери малдан алыр продуктуларны күрүнеге садарының чартык чыл планын хуусаазындан эрте, бо чылдың июнь 20-де күүсеткен: эътти — 160 хуу, сүттү — 101 хуу, куш чуургазын — 107 хуу болгаш дүктү — 128 хуу күрүнеге саткан.

СЭКП ТК-ның Пленумунга алдар кылдыр

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң июль Пленумунуң алдары дээш социалистиг чарыш «Коммунтудуг» трезинин ажылчыннарының ортузунда улам калбарып турар. СЭКП ТК-ның Пленумунуң ажыттынар хүнү — июль 13-ке чедир 810 дөрбелчин метр чуртталга шөлүн ажыглалга киирер дээш чарыштың мурнуку одуруунда эштер Бахурь, Рыженковка удурткан бызанчылар бригадалары, Ирина Ивановага удурткан станок цегиниң бригадазы чоруп турар.

Эш Иванованың бригадазының кежигүннери коммунистиг күш-ажыл бригадазының бедик адын чедип алырын шиитпирлеп алган ажылдап турарлар. Партия Төп Комитединиң Пленумунга баштайгы белек кылдыр 8 квартиралыг чурттала бажынын тудугжулар хуусаа бетинде ажыглалга киргеннер. Дашчы ажылчын эш Хомушку, бызанчылар эштер Мукин, Луконин олар бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап, чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар.

В. МИРОШНИКОВ.

ЧАРЫШТЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫ

Культура эргелелиниң типографиязының парлакчылары СЭКП ТК-ның ам болур Пленумунга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш сөөлгү айларда улам күжениишкинниг ажылданнар. Парлакчыларның бригадалар аразынга чарыжы организастаттынган, социалистиг хүлээлгелерни ай санында түннелин үндүрүп келген.

Эш Щеглованың удуртканы автомат-машина бригадазы чарышка ийи удаа тиилекчи болган. Ылаңгыя бүдүрүлге планын апрельде—122 хуу, майда—131 хуу күүсеткен болгаш июньнуң планын база-ла ажыр күүседип турар.

Парлакчыларның аразында Н. Евдокимова, В. Скобелин, олар ажыл нормазын 130—140 хуу күүседип, ол мурнакчы бригаданың шалыпчылары болганнар.

Бухарестиге совет делгелени ажыдып турарының үези: ортузунда—эштер Н. С. Хрущёв, Г. [illegible] болгаш Клиу Стойка олар делгиирлерни көрүп турлар.
Фото Аджерпресстың.

(Чурукту: фототелеграф-биле хүлээп алган).

Тыва автотрестиң партия, ажыл-агый активиниң чөвүл хуралының киржикчилериниң областың автотранспортунуң бүгү ажылдакчыларынга КЫЙГЫРЫЫ

Бистер, Тыва автотрестиң партия, ажыл-агый активиниң чөвүлел хуралының киржикчилери, автоажыл-агыйларның 1960 чылдың 5 айларының дургузунда чорудуп келген ажылының түннелдерин болгаш чүк автомобильдериниң бүдүрүкчүлүүн дыка бедидер талазы-биле сөөртүлгелерни көвүдедир болгаш чеди чыл планының онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир талазы-биле Москва хоорай күүскомунуң автомобиль транспортунуң кол эргелелиниң ажылдакчыларының социалистиг хүлээлгелерин чугаалажып көргеш, чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседириниң бүгү арганы, курлавырлары бистиң автоажыл-агыйларывыста бар деп санап тур бис.

Москваның автотранспортчуларының эгелээшкинин деткивишаан, боттарывыстың арга-курлавырларывысты санап көргеш, бистер Тыва автотрестиң бүгү ажылдакчыларының өмүнээзинден СЭКП ТК-ның ам болур июль Пленумунга алдар кылдыр немелде бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алдывыс.

1. Чүк сөөртүлгелериниң болгаш пассажирлер сөөртүлгезиниң чыл планын 1960 чылдың декабрь 18-те күүседир.

2. Автопарктың техниктиг белеткелиниң коэффициентизин дүжүт ажаап алыышкынының эгезинге чедир 0,87—0,90-га чедирер.

3. Чүк сөөртүр автомобиль бүрүзү чылдың дургузунда орукка 250 хүннерни, автобус 270 хүннерни, чиик машина болгаш чүк таксилери 275 хүннерни ажылдаан турарын чедип алыр.

Социалистиг бедиткен хүлээлгелерни чедиишкиниг күүседири-биле даразында алыр хемчеглерни боттандырып чорудар.

Автоажыл-агыйларның техниктиг албанының талазы-биле:

а) 1960 чылдың үшкү кварталында трестиң бүгү автоажыл-агыйлыгларынга автомобильдер септээриниң бүрүн агрегаттыг аргазын киирер, харын ооң-биле үреленген агрегаттарны болгаш белдирлерни солуур-биле септелге ажылдарының комплексилиг болуун боттандырар;

б) дөртү кварталда автомобильдериниң механизастаттынган үстелгеаалгазын боттандырбышаан, бүгү автоажыл-агыйларга техниктиг ажаалданың № 1 постуларын организастаар.

в). Бус генераторларын тургузуп азы ниити котельияларга киирип, бар турар вулканизастыг цехтерни эде кылыр.

г) Автосептелге заводунга 1962 чылдан орайтатпайн машина дугуйларының цегин организастаа), гаш ол цехте чылда 100 [illegible] бөөр бүдүрүкчүлүг септ[illegible] болгаш чаа проектору[illegible] кай дериглиг кылдыр кө[illegible]

д) 1960—61 чылдарда [illegible] заводунга үндүр бижи[illegible] бильдерни ажыглап т[illegible] прицептерни белеткеп [illegible]

Автоажыл-агы[illegible] эдилел албанының [illegible]

а) 1960 чылдың авг[illegible] валдар парыгын ийи [illegible] че шилчидер, ол ыы[illegible] ның 75 хуузун, чүк [illegible] 32 хуузун ийи эзлче[illegible] шилчидер.

б) Кызыл—Абака[illegible] чүктерни долуз[illegible] ОБЛХНЭ-ниң, х[illegible] ның эргелелиниң, [illegible] чүктерни, туубу[illegible] дарын, орук-тудуг[illegible] көөрүнү область [illegible] га төпчүдер.

в) 1960—1961 чылд[illegible] Арыгга, Чадаанага а[illegible] Гуранга автопавильо[illegible] болгаш Араданга [illegible] пункуларны ажыглад[illegible]

Оруктарны болгаш [illegible] дерин өй-шаанда, шы[illegible] рин, оларны чылдың б[illegible] чоогуур эки байдалы[illegible] албанының ажыл[illegible] тір кыйгырып тур[illegible]

Эштер автомобил[illegible] стың хүлээлге[illegible] кинг күүседир[illegible] бистиң [illegible] зуушкунуңу[illegible] үлүүвүстү киирер бис.

Автотрестиң п[illegible] агый актив[illegible] хуралынга [illegible]

А. И. Микоянның Норвегиа аъттаныпканы

Совет үлетпүр делгелгезиниң Ослога ажыттынары-биле холбаштыр Норвегияның чазаа ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоянны Норвегияга баарын чалаан.

Июнь 23-түн эрте[illegible] коянга баштаткан [illegible] төлээлери Мо[illegible] «ИЛ-18» деп [illegible] үнүпкеннер.

Автотранспортчуларның чөвүлел хуралы

Чоокта автотрестиң клувунга Тываның автомобиль ажыл-агыйларының партия, ажыл-агый активинин чөвүлел хуралы болуп эткен. Ол чөвүлел хуралга автоажыл-агыйларның 1960 чылдың 5 айларының дургузунда чорудуп келген ажылының түннелдериниң дугайында илеткелди Тыва автотрест эргелелиниң начальниги эш В. Н. Антышев кылган.

Үк чөвүлел хуралга РСФСР-ниң автомобиль болгаш чазаглыг орук-тар министерствозунуң кол эргелелиниң начальниги эш Б. Д. Григорьев, СЭКП Тыва обкомунуң ийиги секретары А. В. Анкудинов олуржуп, санал бергеннер.

Тыва автотрестиң партийжи-ажыл-агый активиниң киржикчилери автоажыл-агый черлериниң ажылын улам экижидериниң хемчеглерин, ам-даа бар шыңгыы четпестерни дарый чайладырының оруктарын тодарадып чугаалашкаш, делгеренгей шиитпирни хүлээп алган.

Сиген кезилдезинге белеткел

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң № 1, 2 хову бригадалары бо чылдың сиген кезилдезинче июнь айның төнчүзүнде киреринге шиитпирлээннер.

Бригадаларның кежигүннери Чамзырын, Узун-оол, Бичел, Биченей, Доспанай, Седип болгаш оон-даа өскелер 200 ыяш айыырларны, 100 ажыг дырбаштарны кылгаш, хову бригадирлеринге дужааганнар. № 2 хову бригадазы 25 ажыл аттарын ускеш, кезилдеге киириштиреринге семиртип турар. Колхозтуң 5 сиген кезер трактор агрегаттары, 7 ат машиналары болгаш сиген белдүреринге ажыглаар 2 трактор кезилдеже киреринге бүрүн белеткеттингеи.

С. ДАДАР-ООЛ.

Мал чеминиң элбек дүжүдүн алы[illegible] биле ол-ла районнуң «Куш-ажылдын хостуу» колхозунуң хову бригадазының кежигүннери сиген кезер шөлдерни часкы сарыг сугнуп баштайгы суундан эгелээш, амга чедир суттарып турар.

Бо ажылга 63 харлыг кырган колхозчу К. Дадар-оол идепкейлиг киржип, 280 га шөлдү ийи катап эки шынарлыг суттарган. Аныяк колхозчулар Х. Уйнук-оол, Д. Дадар-оол олар 120 га люцерна шөлүн база ийи катап суттарганнар.

Б. ТЮЛЮШ.

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозу малдың быжыг чем-суурун белеткээринге амга чедир багай белеткеп турар.

Колхозтуң сиген кезилдезинге киирее чогуур аъттың болгаш тракторнуң 4 машиналары, база ол хире болдүрүкчүлери септеттинмээн.

М. АСПАН-ООЛ.

Татар АССР-ниң 40 чыл болганынга

ӨӨРҮШКҮЛҮГ УЛУГ БАЙЫРЛАЛ

Татар АССР-ниң ажылчы чоннары боттарының республиказының тургустунган хүнүнден бөөр 40 чылын июнь 25-те демдеглеп турар.

Совет Татарияның экономиказының болгаш культуразының шапкын хөгжүлдези — ажылчы чоннарның улуг баштынчызы болгаш башкызы В. И. Ленинниң мөңгеде дириг идеяларының, бистиң партиявыстың ленинчи национал политиказының боттаныышкыннарының хереченгизи болур.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле, улуг орус улустуң акыдуңма дузаламчызы-биле, Совет Эвилелиниң өске-даа улустары-биле кады ажылдашкаш, мурнунда хожудангай турган чер мурнакчы социалистиг республикаларның бирээзи болу берген. Татар улус Совет эргечагырганың чылдарында улус ажылагыйының болгаш культураның бүгү адырларын хөгжүдер, материалдыг чаагай чорукту бедидер талазы-биле улуг чедиишкиннерни чедип алган.

Эткен 40 чылдарның дургузунда Татарияның экономиказы моон мурнунда көзүлбээн бедикче көдүрүлген. Республикада ам күчүлүг индустриялыг, үлетпүрүнүң чаа адырлары тургустунган, улуг-улуг бүдүрүлгелер туттунгулаан. Нефть үлетпүрү оза дүргеин-биле хөгжүп турар. Сууктаныгган одалганы эң-не деңшилгелиг аргабиле — фонтан аргазы-биле ап турар. Бо чеди чылда Татария «кара алдын» тывыжын ийи катаптан ажыг көвүдедир. Чеди чылдың төнчүзүнде үлетпүрүнүң нефть болбаазырадыр болгаш газ-химия адырлары тургустунар. Республиканың бүдүрүлгелери ам продукцияны Совет Эвилелиниң бүгү черлеринге, Европаның, Азияның, Американың, Африканың 39 чурттарынга берип турар.

Мурнакчы техника-биле чепсеглеп, амгы үениң эртеминиң, техниказының болгаш мурнакчы практиканың чедиишкиннеринге даянныг турар социалистиг көдээ ажыл-агый чыл келир тудум-на быжыгып турар. Кызыл-тастың, техниктиг культураның, кукурузаның, ногаалларның тарылгазы улуу-биле көвүдээн. Мал ажылын хөгжүдеринде чедиишкиннери, ооң продуктуларын күрүнеге садар планнарны ажыр күүсеткени дээш тывыскан РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун республика элээн үеде салбайн турар.

Коммунистиг партияның ленинчи национал политиказы өзулуг культурлуг революцияны хандырган. Чоннуң бижик билбес чоруу узуткатынган. Культура чечектелип, улусчу интеллигенцияның хөй санныг кадрлары өскен.

Октябрь революциязының мурнунда Казань губерниязынга каш-ла санныг татар школалар турган. Ам Татарияда 1500 ниити билиг школаларында татар дылга өөренип турар, а шупту школалар 3492, оларда 438 муң уруглар өөренип турар. Оон ангыда кежээки школаларда, ортумак тускай өөредилге черлеринде 42 муң чыгыы кижи өөренип турар. Республиканың 12 дээди өөредилге черлеринде 34 муң ооллар, кыстар дээди эртем чедип ап турар. Татарияда 38 муң ажыг мергежилдиг тускай эртемниглер — инженерлер, эмчилер, агрономнар, башкылар болгаш оон-даа өске тускай эртемниглер ажылдап турар.

Волга чанының улуг эртем төвү болза ССРЭ-ниң Эртемденнер академиязының Казань филиалы болур. Ында болгаш өске-даа хөй санныг эртем-шинчилел институттарында 3 муң ажыг эртемденнер, оларның аразында академиктер А. Е. болгаш Б. А. Арбузовтар, профессорлар Г. Х. Камай, Х. М. Муштари болгаш оон-даа өскелер ажылдап турарлар.

Революция мурнунда Татарияның ажылчы чоннары клубтар, культура сөдулары, театрлар, кино, библиотекалар дугайында чүү-даа билбес чораан. К. Насиров, Г. Тукай, Г. Ибрагимов, М. Гафури, Г. Камалов, Г. Кулахметов болгаш өскелерде демократтыг угаан-бодалдыг чугаалчыларның тургусканы татар литература чонга барык четпейн турган.

Культураның бүгү чедиишкиннерин совет тургузуг ажылчы массаларның байлаа болдурган. Ам Татарияның чурттакчылыг бүгү черлеринде клубтар, турум кинолар, массалыг библиотекалар бар. 9 театрлар тургустунган, консерватория, музыка болгаш уран мергежил училищези, 12 музейлер бар, 89 солуннарны, хөй санныг журналдарны парлап үндүрүп турар. Татарияның ном үндүрер чери чыл бүрүде-де 500 чыгыы түс-түс номнарны 5—6 миллион кезек кылдыр үндүрүп турар.

Республикада чогаалчыларның, композиторларның, чурукчуларның, журналистернин чогаадылга организациялары ажыл-чорудулгазын үзүктел чокка экижидип турар.

Ажылчы чоннарның кадыгының камгалалында улуг чедиишкиннер чедип алдынган. 1913 чыл-биле денизэрге эмнелге албан черлериниң четкизи 3 катап, ооң иштинде орунар саны — 4 катаптан ажыг көвүдээн. Республикада 5 муң чыгыы эмчилер ажылдап турар.

Республиканың хөгжүддезиниң перспективазы улам улуг чаагай. Чеди чылдың дургузунда үлетпүр продукциязын бүдүрериниң хемчеглери 86 хуу, электроэнергия ажылдадып үндүрери — 3,7 катап, улус хереглелиниң бараачнарын кылыр үндүрери — 72 х[illegible] ой чаа бүдүрүлгеле[illegible] рер. Беш миллион [illegible] шөлдүг чурттала[illegible] тунган турар.

Чеди чылдың ийиг[illegible] планныг даалгаларны [illegible] лээлгелерни чедиишки[illegible] дир дээш моон-даа ыдай[illegible] барган. Бүдүрүлгениң [illegible] рының саны көвүдеп тура[illegible] тывыжының мастерлери, [illegible] тиг Күш-ажылдың Маадыр[illegible] галим Гимазов биле Ни[illegible] сланчы Гульсум Мага[illegible] Рашит Саттаров б[illegible] өске хөй-хөй кижилер[illegible] калбаа-биле нептерээн.

Совет Татарстан бүгү чу[illegible] кады чыл келир тудум-на че[illegible] лип турары дыка-ла өөрүн[illegible] Төрээн чурттуң экономикти[illegible] эүн улам ыцай быжыглаар[illegible] коммунизмниң тиилелгези[illegible] тайбың болгаш кижилериниң кежин дээш демиселге—респ[illegible] ның ажылчы чоннары өрү[illegible] баштадыр Совет Эвилелин[illegible] улустары-биле холдарындан [illegible] чуп алгаш чоруп орар.

Республиканың 40 чылын[illegible] йырлалын демдеглевишаан, Татарстанның ажылчы чонна[illegible] тип чуртувуска коммунизмни[illegible] лелгези дээш моон-даа ыдай[illegible] чекка демисежиринге белеп[illegible] редип турарлар.

Чурукта: Татар АССР-ниң [illegible] сылалы Казаньда хөй кө[illegible] чаа бажынынар.

(СЭТА-ның фотохреник[illegible]

ия чырыдыышкынында түннелдер

дилге чылы доозулган

ында ыныын ажыл-олгаш туг-угаар

рай-ниала-хөл-чөөн-ыры-ринин евтүн ынга, тары-арны, болуп лгаш нуун ы-би-мате-лдер-рның истиг ндыг ары-өөре-

хозта инин мбу, орга-гузу истe-ргa-омия Да-хох-тук» т-ба-тика Иаа-ылыг кол-лы-ынын лын Ком-едээ ика-тун гузу нын гуу-ган еди-колу-туп,

СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир кызыл түгүн чаалап алган.

Бөлгүмнерниң дыңнакчыларының хөй кезии кичээлдерге сонуургалдыг болгаш өөренип эрткен темаларны эки шингээдип ап турганын түннел кичээлдер көргүскен. Чижээ, көдээ ажыл-агыйның тодаргай экономиказын өөренир бөлгүмнерниң дыңнакчылары Сандый-оол, Сенден («Коммунизмче орук» колхозта), Дагба («Кызыл тукта»), СЭКП төөгүзү өөренир бөлгүмнүң дыңнакчылары Дагбыш, Т. Сандан, Таракпан, политэкономия өөренир бөлгүмнерниң дыңнакчылары С. Седен, Л. Шарап олар ханы билиглерни чедип алганын көргүскен.

СЭКП райкому пропагандист кадрларның билиин болгаш башкылаарының арга-методтарын бедидер, оларның дыңнакчыларга билдингир тодаргай болгаш дээштиг кичээлдерни чорударынга кичээнгейни күштелдирген. СЭКП райкомунуң ажылдакчылары кичээлдерге олуржуп, бөлгүмнерниң ажылынга практиктиг дузаны көргүзүп, ажылда четпестерни чайладыр талазы-биле арга-сүмелерни берип келген. СЭКП райкомунуң бюрозунга партия организацияларының секретарьларының илеткелдерин, информацияларын дыңнап чугаалажып келген.

Өөредилге чылының эгезинден бээр пропагандистерниң семинарын 2 удаа эрттирип, аңаа оларның ажылының дуржулгазының солчуушкунун организастаан. Ол ышкаш пропагандистерниң ажыл-чорудулгазынга доктаамал дузаны көргүзер 5 кижи составтыг методиктиг бөлүктү СЭКП райкомунун чанында тургускан.

Кылдынган чамдык ажылдардан аңгыда партия чырыдыышкынының четкизинде четпестер барын айытса артык эвес. СЭКП райкому, оон пропаганда болгаш агитация кылдызи база чамдык партия организацияларының талазындан бөлгүмнерниң ажылын кошкак удуртуп база контрольдап, олардан негелдени четпес тургусканындан кичээлдер үзер, аңаа белеткел чок келир пропагандистер болгаш дыңнакчылар база тургулаан. «Торгалыг» колхозта тодаргай экономика өөренир бөлгүм (пропагандизи эш Кечил-оол), хөй удаа кичээлдерни үзүп келгенинин түннелинде ол бөлгүм программаны доосаан. Кичээл үзер таварылгалар «Кызыл тук» колхозта тодаргай экономика өөренир бөлгүмге (пропагандистер эштер Ахматуллин, Көк-оол) база турган. Чамдык дыңнакчылар, коммунист Ажы-оол (райсан килдизинде), С. Пюрбю («Коммунизмче орук» колхозта), Монгуш Владимир (Культура бажыныың директору турган) олар кичээлдерни үргулчу үзүп, белеткел чок кээп турганнар.

СЭКП райкому кадрларның экономиктиг билиин бедидер талазыбиле ажылды кызыы байдалга чорудуп келгенин миннир херек. Оон тодаргай фактызы болза, бо эрткен өөредилге чылында көдээ ажыл-агыйның тодаргай экономиказын өөренир* бөлгүмнерни колхозтарга организастап тургускан боордан аңгыда, район төвүнге турбаанын айтырга-ла четчир.

Үстүнде частырыгны келир өөредилге чылында катаптавас сорулгабиле район, колхозтар, фермалар төптеринге тодаргай экономика өөренириниң янзы-бүрү хевирлериниң бөлгүмнерин, семинарларын организастаарын, аңаа шыырак билиглиг пропагандист кадрларны быжыглаар чорук чугула деп планнап турар бис. Ол сорулга-биле партия чырыдыышкынының келир өөредилге чылынга белеткел ажылдарны амдыгаштан эгелээн бис. Ылаңгыя пропагандист кадрларны шын шилиирин, аңаа тускай эртемниглерни калбаа-биле киириштирерин, бөлгүмнерниң дыңнакчыларын эртем билиниин аайы-биле четчелээрин, дыңнакчыларны чогуур өй-шаанда өөредилге номнары, көргүзүг материалдары-биле четчир санныг хандырары, оларның кичээлдээринге таарымчалыг байдалдарны тургузары эргежок чугула.

Партия чырыдыышкынының ажылының үндезининге СЭКП ТК-ның «Амгы үеним байдалдарында партийжи пропаганданың сорулгаларының дугайында» доктаалы салдынган турар ужурлут.

В. АНАЙ-ООЛ,
СЭКП Өвүр райкомунуң секретары.

НҮ КӨРГҮСКЕНИЛ

ар-ры-те-рай-мы-ниң Ааа ыгы ын

чырыдыышкынының ажылын удуртур талазы-биле Ленин аттыг колхозта (секретары эш Балчый-оол), Ак-Турут школазында (секретары эш Чылбак), «Найырал» колхозта (секретары эш Сүктер) парторганизациялар дээре болуп турар.

Кичээлдерни амыдыралга холбаштыр тургузар, дыңнакчыларга билигни шын дамчыдып бээр талазы-биле дуржулгалыг пропагандистер районда көвүдеп турар. Маңаа Г. Балчыр, М. Марташ, К. Дукар, М. Чамбал-оол, М. Хлеб болгаш өске-даа пропагандистерни чижекке айтып болур. Ол эштерниң пропагандистеп турары бөлгүмнерниң дыңнакчылары билиглерни багай эвес шингээдип алганын түннел кичээлдер көргүскен.

Мооң-биле кады партия чырыдыышкынының ажылында четпестерни база айтыр херек. Чижээ, «Найырал» колхозтуң Үрбүнде, районнуң септелге конторазында парторганизация секретарьлары эштер Очур, Балдар олар ында бөлгүмнерниң ажылынче кичээнгей салбайн келген. Билиин бедидеринге кыспас, бөлгүмге кирип алгаш кичээл үзер кижилер, оон иштинде коммунистер болгаш комсомолчулар илереп турда олар-биле четпес ажылдаан. Бо дугайын партия хуралынга чаңгыс-даа удаа чугаалашпаан.

Дуржулгалыг пропагандистерниң үлегерин калбартыр, кошкак ажылдап турар азы аныяк пропагандистерге дузалаар талазы-биле чамдык парторганизациялар дыка четпес ажылдап турар. Сундуй, Доржулдай, Норбу, Потылицын ышкаш пропагандистер хөй кичээл үзүп, харыысалга чок болуп турда, оларны хамаарыжкан парторганизациялар чогуур өйүнде эдип, хемчег албааны четпес.

Мындыг четпестерни келир өөредилге чылында болдурбас сорулга-биле аңаа амдыгаштан эгелеп эки белеткенир. Бөлгүмнерниң дыңнакчыларын четчелээрде оларның билиин болгаш сонуургалын кол барымдаалаар. Ол ышкаш пропагандист кадрларже улуг кичээнгейни салыры чугула.

Т. ШЫЫРАП.

ЛДЕРИН ДЕЛГЭЭН ЧЕР

асылалы Рига хоорайга бажың иштиниң ттынган. Ол делгелгеге чаңгыс, ийи арга салыр эптиг, бичe хемчээлдиг хе-рки Риганың мебель комбинаттарынга

ы делгелгелерден ылгалыр үвези бол-алырын күзээн кижи бүрүзү оон тура-трарында. Чагыгларны үш айның дургу-

ажынга салыр бажың хөрекөөлдери.

СЭТА-ның фотохроникалы.

Мурнуу-Казахстан область. Шагшаанда кижи буду дээп көрбээн, чүүктүг теве эрттип чорбаан черде—Аш ховуда 70 километр үзүн дурттуг буганы казып турар. Оон дузазы-биле чаа-чаа черлерни суг-гарар.

Чурукта: буганың унунда ажыл.

Фото **А. Идрисовтуу.**

СЭТА-ның фотохроникалы.

ОБЛАСТА ТАРАА АЖААП АЛЫР КОМБАЙННАРНЫҢ СЕПТЕЛГЕЗИНИҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ

(1960 ч. июнь 20-де)

Районнар	Күүседип турарының хуузу
Чаа-Хөл	65,1
Бай-Тайга	40,9
Тес-Хем	36,4
Өвүр	33,3
Барыын-Хемчик	26,7
Сүт-Хөл	26,3
Чөөн-Хемчик	20,3
Каа-Хем	14,3
Улуг-Хем	14,0
Таңды	—
Бии-Хем	—
Эрзин	—
Совхозтар:	
«Тиилелге»	52,1
«Элегес»	40,5
«Кызыл партизан»	32,1
«Барлык»	11,5
«Өөк»	6,7
«Межегей»	6,2
«УТКА 25 чылы»	—

Область ниитизи-биле комбайннар септелгезиниң планы 21,3 хуу, оон иштинде колхозтарда —20,5 хуу, совхозтарда — 23,3 хуу күүсеттинип турар. Эрткен чылдың июнь 20-де область комбайннар септелгезиниң планы 35,1 хуу турган болза, бо чылын аңаа четпейн турар. Ылаңгыя улуг тараалаң Бии-Хем, Таңды районнарның колхозтары болгаш «УТКА 25 чылы» совхоз чаңгыс-даа комбайн септеззни кончуг четпес.

ОБЛАСТЫҢ РАЙОННАРЫНДА МАЛ АЖЫЛЫНЫҢ ПРОДУКТУЛАРЫНЫҢ САДЫП АЛЫЫШКЫННАРЫНЫҢ ЧАРТЫК ЧЫЛ ХҮЛЗЗЛГЕЛЕРИН КҮҮСЕДИП ТУРАРЫ

(1960 ч. июнь 20-те чедир, хуу-биле)

Районнар	Дүк	Сүт	Эт
Эрзин	100,9	86,1	61,7
Чаа-Хөл	81,8	73,8	66,8
Сүт-Хөл	58,7	29,4	83,5
Таңды	54,6	76,1	41,1
Чөөн-Хемчик	53,2	73,7	58,5
Тоджу	52,5	79,0	111,5
Улуг-Хем	45,8	57,8	30,0
Каа-Хем	40,9	87,1	78,1
Тес-Хем	39,9	32,5	6,3
Бай-Тайга	38,9	56,1	55,4
Барыын-Хемчик	31,2	59,8	55,3
Бии-Хем	31,2	65,8	48,0
Өвүр	26,3	42,0	12,4
Оон иштинде совхозтар:			
«Кызыл партизан»	82,0	98,3	31,7
«Тиилелге»	69,2	79,8	27,5
«Межегей»	55,6	87,2	51,2
«Элегес»	33,3	64,5	15,3
«Барлык»	3,4	68,8	17,7
«УТКА 25 чылы»	—	60,8	2,8
«Өөк»	—	72,4	37,4

Область ниитизи-биле дүк садып алыышкынының чартын чыл хүлзэлгези июнь 20-де чедир 50,2 хуу, сүттүү—67,6 хуу, эттии—49,6 хуу күүсеттинген. Оон иштинде совхозтар дүктү—21,6 хуу, сүттү—74,8 хуу, этти—25,1 хуу күүсеткен. Сөөлгү он хонукта эт садып алыышкынының талазы-биле область 13,5 хууну немеп турда, Өвүр район үүгле 0,3 хууну, Бии-Хем—4,4 хууну, Тес-Хем — 2,2 хууну, Бай-Тайга — 3,3 хууну немзэн, а Сүт-Хөл район чаңгыс хуу безин немевзэн. Сүт садып алыышкынының талазы-биле область он хонукта 9,5 хууну немзэн турда, база-ла Сүт-Хөл, Тес-Хем, Бии-Хем болгаш Тоджу, Улуг-Хем районнар оон эвзэш хууларны немзэннер.

ООҢ ЭГЕЛЭЭШКИНИ ДЕТКИДИП ТУРАР

«Тыванын аныяктары» солуннун редакциязы чоокта чаа бодунуң инициативазы-биле Кызылдың механизация училищезинге ужуражыышкын кежээзин организастаан. Аңаа Таңды районнуң «Тиилелге» совхозунуң мурнакчы механизатору училищенин 1955 чылда доозукчузу Ондар Оттут-оолду чалап келдирген.

Бодунун ажылынын дугайын училищениң курсантыларынга тодаргай чугаалап бербишаан, оларның өөредилгеге база оон соонда ажылга чедишкиннерлиг болурун күзээнин ол илереткен.

— Көдээ ажыл-агыйны улам ындай хөгжүдер дугайында бистиң Коммунистиг партиявыстың болгаш Совет чазаавыстың хүн бүрү сагыш салыышкынынга харыы кылдыр чүгле эки ажылдаары бистерге—аныяк механизаторларга улуг алдарың, аас-кежиктиг чоруктун херээ болур. Ынчангаш техниканы башкарып, оон бээр продукциязын ажыглап билир мергежилимни бедитишаан, бодум ышкаш кадрларны белеткээр талазыбиле кызып-ла ажылдап турар мен, эштер—деп, эш Ондар хостуг болгаш чоргаар чугаалап эгелээн.

Залды долдур олурушкан курсантылар болгаш училищенин башкылары оон чугаазын онза кичээнгейлиг дыңнаан. Бодунун училищезинин белеткеп үндүрген кадрларының бирээзи ам совхоз будуулгезинин мурнакчызы болуп, ажылының дуржулгалын мында кээп чугаалап берип турарынга база-ла чоргаарланып, өөруп турары кижилерниң арынна-рындан-на илдең көстүп олургулаан.

Ондар Оттут-оол—1948 чылдан бээр колхозчу, а оон колхозу 1959 чылдың—чеди чылдың бирги чылының эгезинде совхоз болу берген. Ондар училищеге өөренириниң мурнунда безин кожукчулап-даа, чамдыкта трактор-биле чер-даа чардырып, хөй-хөй ажыл-ишчи хүннериниң шалыпчыларының бирээзи болуп турган. Амгы хүннерде мурнакчы диртип, чонга чалаттырып, эки ажыл дугайында оларга чүве чугаалап бээри оон бодунга-даа өөрүнчүг болбас аргажок.

Ондар 1955 чылда училищенин чыл хуусаалыг трактористер курузун чедишкинниг дооскаш, шериг албанын эрттирер хамааты хүлээлгезин күүседип чорупкан. Оон 1957 чылдың күзүнүнде ээп келген. Дайынчы өөредилгеге база-ла эрес-кашпагай, чурумнуг болгаш кеззеде белен чоруун ол көргүскен.

Бодунун төрээн колхозунуң, оон соонда совхозтуң баштайгы мергежилдиг механизатор кадрларының бирээзи ол апарган. Ажылдавышаан тургаш, алды ай хуусаалыг механик-комбайнер курузун заочно дооскан. Оон түннелинде тракторист, механик-комбайнер деп ийи мергежилдиг болу берген. Ажылы-даа эки түннелдерлиг.

— 1958 чылдың күзүнүнде «С—6» трактор-биле 280 гектар тарааны кестирер онаалдалыг тургаш, 420 гектар кылдыр күүсеткен мен, а гектар санындан алган дүжүдүвүс 16—17 центнер болган. Ындыг түннелди чедип алыры чиик эвес айтырыг. Ол болза агрегаттың дүн, хүн дивейн, чүткүлдүг ажылдаанының түннелидир, ынчаарга ажылывыстың шынарын-даа эки деп көрген. «Чаңгыс-даа борбак тарааны черге кагбаалыңар! Тараа—бистиң чүрттүн үнелиг байлаа!» деп лозуннуг ажылдап турдувус. Бастырып, ажаал алган тараавыс 8000 центнер чеде берген.

Ондарның ол чугаалын мөөн-биле кожа дыңнап орган аныяк механизаторлар бот-боттарынче көрүп, «ынаны-ла эки ажылдаан-дыр!» дижип чугаалашканын дыңнап кагдым.

— Ол баштайгы түннел-дир. Моон соңгаар оон-даа хөй болур деп билиңер, а силер база ынчаар ажылдап болур-ла болгай, але?

Мөөн ол чугаамны олар база-ла чиспүүп, «ие, бистер көдээ ажыл-агыйны немелде күш болуп чеде бээр бис» деп, оолдарның бирээзи харыылады. Ол кежээ болган ужуражыышкынның утказы ындыг болуп, мурнакчының үлегери аныяктарны күш-ажылчы чорукче кыйгырып турган.

Аныяк совхозтуң тарылга шелү чеди чылдың баштайгы чылында барык-ла ийи катап көвүдээн. Механизаторлар часкы хову ажылынче кирипкен, ынчаарга Ондар «Беларусь» трактор-биле 456 гектар тарааны чаштырган, оон улаштыр комплексилиг кукуруза звенозун удуртқан.

Звенонуң эргезинге 2 тракторну, «СКГН—6» деп чажыкчы 2 машинаны быжыглаан.Ондар бодунун дузалакчызы Коваленко-биле калы 150 гектар кукурузаны агретехниктиг чурумнар ёзугаар бедик шынарлыг чаштырган. Оон эки түннели күскү ажаап алыышкын үезинде көзүлген, гектар бүрүзүнден «ховулар дангыназының»—кукурузаның 373 центнер ногаан массазы ажаап алдынган, азы дүжүт өстүргенинин талазы-биле ол звено Бүгү-эвилел масштабынга мурнакчыларның бирээзи болган. звеночу Ондар ВЛКСМ ТК-ның Хүндүлел бижин-биле, оон адын бижээн хол шагы-биле шаннаткан.

Эрткен чылдың тараа ажаап алыышкынынга база кирипкен. «СК-3» комбайн-биле далай ышкаш чалгып чыдар тараже эжиндирип кирипкен. Аңылап ажаар арга-биле болгаш дөрт комбайнаашкын-биле 406 гектар азы 7000 ажыг центнер тарааны чидириг чокка ажаалган.

Кышкы үеде кылыр ажылдар базала хөй: техниканы болгаш ону башкарып билир кадрларны белеткээр ужурлуг. Ондар ол талазы-биле ажылын чугаалай берген:

— Механизатор кадрларны колхозтар, совхозтар боттары белеткеп ап болур деп саналды үндүрүп турдум. Бистиң совхозувустуң дирекциязы ону деткип турар. Эрткен кыжын дөрт ай хуусаалыг трактористер курузун болувуска организастадывыс. Дирекция чери болгаш парторганизация ол курстуң ажылын удуртуруп мөңгө дааскан. Ол дээрге дыка харыысалгалыг ажыл-дыр деп боданган мен. Ынчалза-даа ол даалганы хүлээп апкан мен. Курстуң дыңнакчыларынга 24 кижини шилип алдывыс, олар өөренириңге сонуургалдыг келгеннер. Кичээлдерни программа ёзугаар чорудуп-ла турган бис. Хуусаа төнген. Түннелди үндүрер, шылгалданы тускай комиссия хүлээп алыр ужурлуг. Ол комиссияның составынга Балгазынның механизация училищезинин, областың көдээ ажыл-агый эргелелинин тускай эртемниглерин чалап киириштирген бис. Өөреникчилерим шылгалданы багай эвес тудуп эрттирген болгаш трактор хереэнге, көдээ ажыл-агый машиналарына, күш-ажылды организастаарының билиглерине черле шору билиглиг апарганын көргүскеннер. Ол мөңгө безин канчап өөрүнчүг эвес боор! Ам оларның 17-зи совхозтуң бодунда ажылдап турар, а өскелери билиин бедидип, училищеге өөренип кирген. Курсту доосканнарның аразында оңгу классты 6 кижи, комсомолчулар 10, коммунистер 3.

Ондарның ажылының дугайын училищенин башкызы, парторганизация секретары эш Петрусенко бодунуң чугаазынга онза өөрүшкү-биле демдеглээн.

—Көрүнердаан, олар ажылдавышаан безин эки өөренип турарлардыр, а училищеде чүгле эки өөренгеннер дээш бүгү таарымчалыг байдалды тургузуп берген болгай. Ындыг турда-ла, өөредилгеге кыспас, чурум үрээр чоруктун фактызы бисте бары чажыт эвес. Маңаа кым, канчаар өөренген болдур, ол ажылга база-ла ындыг болуру чугаажок. Ондар ышкаш эки механиктер, хөй адырга мергежилдиг механизаторлар, колхоз, совхоз будуулгезинин үлегерлиг организакчылары болур дээш өөредилгенің шынарын бедидээлинер!—деп, курсантыларны ол кыйгырган.

Курсантыларның мурнундан 8-ки группада Сарыглар, 10-ту группада Халындуу олар өөс ап чүве чугаалагылаан болгаш өөредилгеге-даа, ажылга-даа Ондар ышкаш үлегерлиг болурун хүлээнгеннер, оон ындай моон сенгааргы ажыл- амыдыралынга улам эки чедишкиннерлиг болурун Ондарга күзеп каанныр.

— Эге школаның чүгле дөрткү класын дооскан мен. Оон соонда бот өөредилге-биле 5—7 классларны доостум, ам 8—9 классларның программазын ёзугаар өөренип, ону дужаарынга белеткенип турар мен. Чоокку чылдарда ортумак техниктиг билигни чедип алыр дээш Минусинскинин көдээ ажыл-агый техникумунга заочно өөренирин шиитпирлеп алдым. «Күзээнин чедер, сурааның тывар» деп тыва улустуң үлегер чугаазы бар болгай, черле орлаңдажыр херек.

Ондарның бо чугаазы оон ылаптыг чүткүлдүүн бүрүн хереченлеп турар. Ол ам ийи-үш чыл стажтыг трактористерден 20 кижи киржикчилиг комбайнерлер курузун организастап эгелээн. Олар августуң баштайгы чартынга чедир өөренир болгаш бо чылдың күскү дүжүт ажаап алыышкынынга киржир.

— Моон соңгаар училищеде амгы чыл хуусаалыг курсту колхозтарның болгаш совхозтарның боттарынга 3—4 ай хуусаалыг кылдыр организастап болур. Ынчан бистиң механизатор кадрларывыс улам четчир апаар. Ынчаарга училищеге 2—3 чыл хуусаалыг курсту организастааш көдээ ажыл-агыйга механиктерни, бригадирлерни белеткеп бээри чугула. Ынчаарда машина-техниканың ажыглалы улам экижиир, күш-ажылдың будуулчулуу бедиир апаар—деп, Ондар сүмелеп турар.

К. МААДЫ.

Чурукта: Ондар Оттут-оолдун училищенин курсантылары-биле беседалажып орары.

Фото **В. Чапайкиннин.**

Тыва бижиктиң 30 чыл болур оюнга

Тыва бижик дээш

1930 чылдың чеди айда чүве. Москвадан тыва үжүктү Кызылда чедирип эккелген деп медээ дыңналы берген.

— Магалыын аа! Ону көрүп көрзе, аңаа дүрген-не өөренип алза—дишкен чугаалар калбарып турган.

Бир-ле хүн бистиң Бүрен сумузунда нам үүрүнүң даргазы эш Санчат бодунуң өөнге Салчак Бежендейни болгаш мени келдирип алгаш:

— Бижик башкылаарының Кызылга түр сургуулу болур, олче барып көрүнер. Оортан келгеш, сумунун арат чонун—бисти шуптувусту бижикке өөредир силер—деп, мындыг.

Ол айтышкынны хүлээп алгаш, Кызылга ынчаардагы Каа-Хем кожуунунга чедип кээривиске ооң бүгү сумуларындан 120 ажыг кижи чыыгган. (Ол кожуунга амгы Каа-Хем, Таңды, Бии-Хем районнарның девискээри хамааржып турган).

Бисти баштай Элегестиң Чал-Кежиг суурга барып өөренир кылдыр чоруткан. Аңаа каш хонук өөренип турувуста, Кызылга катап эккелген. Ол үеде Көк-Тей сумузундан эккеп тиккилээн өглерге өөренип, чурттап турган бис.

Ынчан бистерге чугажаак ак карттыг, даштында Ленин башкының чуруун парлаан номну кижи санынга башкывыс үлей бээрге, ону Ленинниң бодунуң дириг бодалдары кылдыр көрбүшаан, улуг өөрүшкүлүг хүлээп алгаш, ону кончуг камныг ажыглап турган бис. Кандыг-даа бижикке өөренип көрбээн бистер ол номнуң иштинде солун чуруктарын көрбүшаан бижиттинген үжүктерни, ында тыва улустуң амыдыралының, ооң мурнунда салдынган сорулгаларны айыткан үүлдерни улуг хандыкшылдыг өөренип турган бис.

Түңнел кичээлге бистерни тускай комиссия шылгап көрген. Кижи бүрүзү үжүглелди шокарлап номчуптар, бижириниң бөдүүн аргаларын база билип апкан болган. Бистиң чамдыктарывысты нам үүрүнүң даргазынга болгаш суму даргазынга чоруткан. Арткан бүгү дыңнакчыларны барык шуптузун келген черлеринге барып бижик билбес чорукту узуткаарының бөлүмнеринге башкылаар кылдыр томуйлап чоруткулаан. Мен Бүрен сумузунун, мээн эжим Бежендей Дерзигниң араттарынга чаа бижиктиг башкылап эгелээн бис. Бүрен сумузу ынчан амгы Тере-Хөл-биле катай улуг суму турган. Нам үүрү 40 кижини Бүрен-Аксынга, Кежиге деп ашактың багай бажыңынга чыып берген. Кызылдан аппарган чаа үжүглелдерни улуг-даа, аныяк-даа кижилер алган дораан-на Ленинни топтап көрүп, номнуң иштинде чуруктарны шуптузун каш катап ажып, улуу-биле сонуургап турганнар.

Кичээлди эгелей бээривиске ном четчир. А саазын биле карандаш чедишпес болуп турган. Араттар саазын орнунга чуга шуугайларны үзеп, хүлээп, аңаа үжүктерни бижип азы хөй каът кылдыр сый тудуп кескилеп каан тостарга коргулчун-биле бижип турганнар. Самбыра кылдыр улуг калбак ак демирни тургускаш, хөмүр азы хадың, пөш, тал будуктарын отка өртедип белеткээш, оларның хөмүрлүг уштары-биле бижиирге кара-кара үжүктер аажок көскү болур турган.

Баштайгы бөлүк араттарны бижикке ынчаар өөреткеш, арбаннарже, аал бөлүктерже база-ла бижик башкылаар кылдыр чоруткан бис.

Тыва бижикти өөренириңге араттарның чүткүлдүү дыка-ла улуг турган. Кижи бүрүзү үжүктү номчуп, тус-тус сөстерни бижээн орар-лар. Дүне безин от чырыынга номчуп турганнар. Кичээдден озалдаар кижи чок, шупту-ла аалдарындан далган, тараазын соктап, аъш-чемин белеткеп алган келир турган.

Элээн каш бөлүк кижилерни бижикке өөреткенимниң сөөлүнде арбан, бөлүктер кезип, ында бижик өөредилгезин хынаар ажылче шилчидим. Ырак-узак черлерже суг-чар кежир, арт-сын ажыр чоруптары белен эвес дээрзи билдингир. Бир-ле катап Бүренден Тере-Хөлче бижик бөлүмнеринин ажылын хынаары-биле ийи кижи аттыг чорупкан бис.

Белбейден ынай Эржей-Аксының үстүнде Хадыыг-Булун деп черге Каа-Хемни кежип бар чыдырывыста хемевисти улуг хат хенертен андара шаапкан. Эжим Деңзиг деп кижи сугга киргеш, ол хевээр барган, тудуп чораан аттарывыс эрик кырынче эштип үне берген, а мен ужарлыг черге хемеден туттунуп, чамдыкта адырлып, 5 километр черге суглап баткаш, адак сөөлүнде, буттарым сайга дээй бээрге, сайдан дырбактанып чораан, эрик кырынче пат боорда үнген мен.

Ыраккы Тере-Хөлче тыва бижик нептередир дээш мээн-биле кады бар чораан ажимниң сөөгүн сумунуң араттары Бүрен-Бай-Хаак аксындан тыпкаш хөөржүткеннер.

Тыва бижиктиң тывылганының баштайгы чылында ону чон ортузунга нептередир херекке мээн бичe-даа бол киржилгем ындыг болган. 1931 чылда сумунуң нам үүрү мени идепкейлиг кижи деп санааш, Москвага Чөөн-чүктүң ажылчы чоннарының Коммунистиг университединге өөренир кылдыр чоруткан.

Бистиң төрээн чуртувустуң найысылалы — Москвага беш чыл өөренгеш, ооң бээр-ле партиянын янзы-бүрү ажылдарынга киржир аргалыг болганым — ол дээрге тыва бижиктиң ачызы-дыр деп бодумнуң амыдыралымның дугайын ынчаар түннеп бодап чоруур мен.

Б. ТАГБА.

Бичии чаштарга

Тожу районнуң «Май 1» колхозунуң баштаар чери колхозчу араттарның чаш ургуларының дугайында улуг сагыш салып турар. Бичии ургуларга ясли кылдыр делгем бажыңны колхоз үндүрүп берген.

Ургуларның аажы-чаңын-даа, кадыкшылының-даа байдалының дугайында билиглиг, бичии чаштарга өөлдек кижизидикчи ургуларны ясли-зинге ажылдаар ужурлуг. Ынчангаш колхоз баштаар чери, партия организациязы чыл мурнунда Татар АССР-ге эмчиниң ортумак эртемин дооскан аныяк фельдшер Люба Зотинаны ол яслиниң эргелекчизинге томуйлап, аңаа улуг идегелди көргүскеннер.

Ынчаарга эш Зотина ол идегелди кызымак, организакчы ажылы-биле бүзүредип шыдаан: яслиниң ишти дозулаттынган, чүгайлаттынган, үргүлчү арыг-шевер боор турар. Бичии чаштар амдан-сүүзүнүг эки чемнер-биле хандыруттынган.

Яслиде ургуларга таарымчалыг бүгү байдалдар тургустунган.

Улусчу талантыларның

(Барыын-Хемчик районнуң бот-тывынгыр уран район көрүлдези)

Июнь 18—19 хүннеринде районнуң Культура бажыңы кижилер-биле шыгырт долдунган, өткүт-чидиг ырлар, таланчыг музыка үнү, уран-чечен сөстер чаңгыланып турган. Уран үүл көрүлдезинге киржири-биле колхозтардан болгаш бүдүрүлге албан черлериниң 100 ажыг ең шилиндек, тус-тус черлерге чоннуң мактал-хүндүткелин чаалап алган талантылыг колхозчулар, албан-хаакчылар, механизаторлар болгаш өскелер-даа чедип келген. Оларның хөй нуруузу — совет аныяктар, ынчалзажок улуг назылыглар база-ла чыдып калбааннар. Организастыг кеззөниң талазы-биле онзалап демдеглексенчиг үүве болза, көрүлденің киржикчилериниң боттарының программаларынга бүзүрелдии, эрткен чылдарга бодаарга оларның санының дыка өскени, состав талазы-биле бүгү талалыы болур.

Көрүлдени районнуң Культура бажыңының уран-үүл коллективи эгелээн. Ооң программазындан харылзаа конторазының ажылдакчызы Лямкиниң, Культура бажыңының автоклуб эргелекчизи Салчактың ырлааны, Культура бажыңының ажылдакчызы Дырышпанның сыгыртыры мактал чаалап алган. Бо коллектив мурнунда районга элээн улуг мактал чедип ап турганы билдингир. Ынчалзажок бо көрүлдеге ол улам өзер туржук, харын-даа дыка кудулааның айгыр херек. Ооң программазы амыдыралдан, совет кижилериниң чогаадыкчы, тургузукчу ажыл-ижинден хоорулчак, чаңгыс талалыг болган. Коллектив көрүлдеге кончуг кошкак, өзулуг бот-тывынгыр эвес, мөлдүккалдык белеткелдиг болганы дораан-на көзүлген. Ынчангаш көрүлдеге ең сөөлгү черни эзлээн.

Эрги-Барлыктың көдээ клубунуң бот-тывынгыр уран-үүл коллективи көрүлдеге черле шыырак белеткелдиг, киржикчилериниң болгаш көрүкчүлериниң кичээнгейин хаара туда бээр дээрзи көргүзүтну эгелээнинден-не билдине берген. Көдээ садыг эргелекчизи эш Мүрзү чүгле мурнакчы садыгжы эвес, харын мурнакчы хөй-ниитичи, талантылыг аныяк чогаалчы. Ол бодунуң коллективиниң көргүзүүн кончуг чечен, сергек-хөглүг чарлап үнүп келгенде зал таалай-ла берген. Район көрүлдезинин бүгү киржикчилериниңден ол коллективтиң бир онзаланган үүлү болза, хөйнүң ырызын кончуг найыралдыг, бедик деннелдиг күүсеткени болур. Ол ышкаш ооң киржикчилериниң составы янзы-бүрү. Ниити көргүзүгнүң иштинден «Комбайнер» деп ырны саанчы Матпадактың колхозта повар Бүрүнмаанның үделгези-биле ырлааны, саанчылар Зоя, Кара-кыс оларның венгр улустуң ырызын кайгамчык эки күүсеткени, саанчы Секииниң тергиин эки бызаанчылааны, башкы Федосеевтиң «Ол Пеньковка болган үүве» деп ырны боду баяңга үдеп турган ырлааны улуг үнелээшкинни алган.

Ниити көргүзүг талазы-биле Ак-Довурак клубунуң коллективи эргибарлыкчыларның деннелин чедип алган. Ооң программазында бир чаа үүве болза, национал көргүзүглерни көвүдедип, эки ойнааны болур. «Авай» деп тыва ырны эш Сургутскаяның күүсеткени, Лариса Саая-ның танцылары улуг мактала, бедик үнелээшкинге четкен. Тудугжу Анатолий Хертек «Оттуг-Терге» деп чечен номчулганы тергиин эки күүсеткенин, тудугжу Мунзук-Балчыр тыва аялгаларны бызаанчыга ырлатканын көрүлденің киржикчилери болгаш көрүкчүлер диңмиттиг адыш часкаашкыннары-биле үнелеп көрген.

Көрүлдеге бирги черни Шекпээр көдээ клубунуң бот-тывынгыр уранчүүл коллективи чаалап алган. Өске коллективтерге бодаарга, ол мурнунда шоолуг-ла ат-сураг чок турган. Бо көрүлдеге коллектив бот-тывынгыр, уран чечен болгаш организастыг талазы-биле өскенин көргүскен. Ооң программазы—бүгү талалыг,

Күүселдези чок доктаал, шиитпир болгаш айтыышкын

1959 чылда СЭКП-ниң Өвүр райкомунуң бюрозу колхозтар аразының пионер лагерин тургускаш, аңаа июль-август айларда 100 школачыларны дыштандырар дугайында доктаалды үндүрген. Ынчалза-даа ол доктаал үүгле саазын кырынга болган дээрден башка, а херек кырында күүсеттинмээн.

Беш кижи составтыг комиссия үүгле лагерьниң тургузар черин көрүп каан. Оон өске кандыг-даа ажылдар кылдынмаан. Бир эвес бюронуң доктаалын күүседир дээш хемчег ап ажылдаан болза, колхозтар аразының пионер лагери ам ажыглалда кирген турар ужурлуг. Бо чылдың апрельде Кызылга болган областың улус өөредилгезиниң ажылдакчыларының бүдүрүлге өөредилгезиниң талазы-биле чөвүлел хуралдың илеткелинге энир чылын Өвүрде колхозтар аразының пионер лагери ажыттынган деп чугаалаан. Херек кырында кандыг-даа лагерь ажыттынмаан. Элдеп үүве? Ол дугайында медээни облоно та кайын алган?

Бо чылын база-ла райпонуң болгаш колхозтар баштаар черлериниң күжү-биле районнуң школачыларының пионер лагериниң тудуун дооскаш, аңаа бо чайын 100 школачыларны дыштандырарының айтыышкынын бо чылдың майда үндүрген. Ынчангаш ВЛКСМ райкомунуң секретары эш Кур-Седи, СЭКП райкомунуң киндис эргелекчизи эш Хирлиг-оол баштаан тускай комиссия районнуң пионер лагерин Бора-Шайның Тулаада сүт-бараан фермазының чанынга тургузар кылдыр таарымчалыг черни шилип көрген. Амдыгаа чедир, херек кырында ында чаңгыс өрген-даа тургустунмаан. Лагерь тургузар дугайында чугаа ам мырынай шыпшын барган.

Бо чылдың июнь айның 1-де ВЛКСМ райкому болгаш районнуң улус өөредилге киндизи районнуң пионер слёдун эрттирер деп шиитпирни хүлээп алган. Ынчалза-даа ол шиитпирни бүгү школаларже четче чорутпаан. Районнуң беш школаларының үүгле бирээзинче чоруткаш, дөрттүнче чорударын шуут уттуп алган.

Район школаларының пионерлериниң слёдунуң болур хүнү-даа келген. Ең ырак Саглы школазындан 25 пионерлер майның 31-де слёдка киржири-биле чедип келгеннер. Өске школалардан келбээн. Чүге дээрге, олар слёд эртерин билбээн, ВЛКСМ райкомунуң ийиги секретары эш Ланзыы-биле районнуң улус өөредилге инспектору эш Куулар ам-на дүвүреп үнгеннер. Ам канчаар белеткел чок болганда слёд болурун соксаткан. 80 километр ырак черден келген школачы пионерлер тедир чорупканнар.

Чугула ажыл-херекти кылыр дугайында айтыышкын, шиитпирлерни үндүргеш, ооң күүселдези дээш чогуур хемчег албайн гурары канчап-даа шын эвес. Бо дугайын черле шынгыы чугаалажыр көөр херек.

С. СЕДЕН,
«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.

Чурукта: Агра хоорайда мавзолей.

ИНДИЯЖЕ АЯН-ЧОРУК

Бистиң туристи аян-чоруувус индий улуска улуг болуушкун-биле капсырлашкан. Январьның төнчүзүнде болгаш февральдың эгезинде эштер К. Е. Ворошилов, Ф. Р. Козлов, Е. А. Фурцева Индияга чазгай сеткилдиң аян-чоруун кылып чораан. Ооң сөөлзүредир ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрущев Индонезияже бар чыткаш, Индияга доктааган. Совет Эвилели-биле Индияның аразынга экономиктиг кады ажылдажылга дугайында лугуржулгага ат салган чорук индий улустуң амыдыралынга чаа үе-чада болган.

Индияга 17 хонук иштинде чоруп турган үевисте кижиниң сагыжынга тураскаал болуп артып калыр хире хөй үүлдерни көрген бис. Индия — эрте бурунгу шагның культуразының улуг чурту. Хөй-хөй үс чылдарның мурнунда индий улустуң бурунгуларының тудуп тургусканы тураскаалдары хөй. Шаанда-ла индий улус уран-чурулганың бедик мергежилин шингээдип алган.

Дели—Индий республиканың найысылалы. Самолётка олуруп алгаш, ужудуп эрттип чыткаш ооң кырындан кварталдарны көөрге, дизе салгылап каан дөрбелчин ак харжактар ышкаш көстүр. Ол болза Чаа Дели-дир. Ону англи эрге-чагыргалар 1911 чылда англи колониянның найысылалы кылдыр үндезилеп тургускан. Хоорайның ол кезиин эки планнап кылган болгаш ында ногаанчыткан, арыг-силиг делгем кудумчулар хөй. Мында индий парламентиниң төгерик улуг бажыңы, республиканың президентизиниң ордузу, министерстволарның бажыннары туруп турар.

Эрги Дели—доозуннуг, малгаштыг, кызыы кудумчулардыг эрте бурунгу шагның хоорайы. Хоочун Делиниң девискээринде колдуунда-ла Улуг моолдарның үезинде кылган Кызыл Форт, Джаммның мезизи болгаш өске-даа ол ышкаш уран чурулганың кайгамчыктыг тураскаалдары бар.

Делиге чоруп турган үевисте делегейниң көдээ ажыл-агый делгелгезин көөр аргалыг болган бис. Делгелгеде кижилер-ле хөй. Ооң девискээринде өө-дазын чырыткылыг лампалар асылган. Делгелгеде 40 күрүнелер киришкен, оларның иштинде Совет Эвилели болган, а улус демократизының [illegible] бар.

[illegible]ттары бар[illegible]бликаның бүгү штат-Индий рес[illegible] ажыл-агыйының дуының көдээ [illegible] турар экспонаттарны [illegible]н чугаалап [illegible] делгээн 14 паш макеттери[illegible]ттуң янзы-бүрү [illegible]ннар бар. [illegible]дээ ажыл-агыйы-[illegible]арының [illegible]

Бистиң туристи аян-чоруувус индий улуска улуг болуушкун-биле капсырлашкан. Январьның төнчүзүнде болгаш февральдың эгезинде эштер К. Е. Ворошилов, Ф. Р. Козлов, Е. А. Фурцева Индияга чазгай сеткилдиң аян-чоруун кылып чораан. Ооң сөөлзүредир ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрущев Индонезияже бар чыткаш, Индияга доктааган. Совет Эвилели-биле Индияның аразынга экономиктиг кады ажылдажылга дугайында лугуржулгага ат салган чорук индий улустуң амыдыралынга чаа үе-чада болган.

Индияга 17 хонук иштинде чоруп турган үевисте кижиниң сагыжынга тураскаал болуп артып калыр хире хөй үүлдерни көрген бис. Индия — эрте бурунгу шагның культуразының улуг чурту. Хөй-хөй үс чылдарның мурнунда индий улустуң бурунгуларының тудуп тургусканы тураскаалдары хөй. Шаанда-ла индий улус уран-чурулганың бедик мергежилин шингээдип алган.

Дели—Индий республиканың найысылалы. Самолётка олуруп алгаш, ужудуп эрттип чыткаш ооң кырындан кварталдарны көөрге, дизе салгылап каан дөрбелчин ак харжактар ышкаш көстүр. Ол болза Чаа Дели-дир. Ону англи эрге-чагыргалар 1911 чылда англи колониянның найысылалы кылдыр үндезилеп тургускан. Хоорайның ол кезиин эки планнап кылган болгаш ында ногаанчыткан, арыг-силиг делгем кудумчулар хөй. Мында индий парламентиниң төгерик улуг бажыңы, республиканың президентизиниң ордузу, министерстволарның бажыннары туруп турар.

Эрги Дели—доозуннуг, малгаштыг, кызыы кудумчулардыг эрте бурунгу шагның хоорайы. Хоочун Делиниң девискээринде колдуунда-ла Улуг моолдарның үезинде кылган Кызыл Форт, Джаммның мезизи болгаш өске-даа ол ышкаш уран чурулганың кайгамчыктыг тураскаалдары бар.

Делиге чоруп турган үевисте делегейниң көдээ ажыл-агый делгелгезин көөр аргалыг болган бис. Делгелгеде кижилер-ле хөй. Ооң девискээринде өө-дазын чырыткылыг лампалар асылган. Делгелгеде 40 күрүнелер киришкен, оларның иштинде Совет Эвилели болган, а улус демократизының [illegible] бар.

[illegible]ттары бар[illegible]бликаның бүгү штат-Индий рес[illegible] ажыл-агыйының дуының көдээ [illegible] турар экспонаттарны [illegible]н чугаалап [illegible] делгээн 14 паш макеттери[illegible]ттуң янзы-бүрү [illegible]ннар бар. [illegible]дээ ажыл-агыйы-[illegible]арының [illegible]

Чурукта: Матраста Шиве бурганның дуганы.

болгаш 6 ай практиканы эрттирер. Дээди эртемни чедип алыр дизе 60 муң руппийни (индий акшаны) студент бүрүзү төлээр ужурлуг. Ол дээрге төлеп күш четтинмес түүдүр. Такси чолаачызының болгаш өске-даа ажылдакчыларның айда ажыл төлевири 100—120 руппий болуп турар. Студентилерни стипендия-биле барык-ла хандырбайн турар. Студентилерниң ниити санының үүгле он хуузу, а ең эки өөренип турарлар стипендияны алыр. Айда ооң түүү 25 руппийден ашпас болгаш өөредилгениң төлевири дээш тыртып ап турар. Ынчангаш төлевирлиг школаларга, ылаңгыя институттарга хөренгитен, бай кижилерниң ажы-төлү өөренип болур аргалыг.

Калькуттага Н. С. Хрущевтүң Афганистанче ужудуп чорупкан хүнүнде келген бис. Индияның өске хоорайларынга бодаарга Калькутта төөгүнүң улуг тураскаалдары: хүрээлер, өрдулар, мавзолейлер барык чок. Калькуттаның төп кудумчуларында бажыңнарны европа болгаш чөөн чүк архитектуразы-биле тудуп кылган. Бо кудумчуларда автомобильдер, ийи каът автобустар, муң-муң чадаг тергелиг кижилер хайныгып чоруп турар.

1787 чылда үндезилеттинген ботаниктиг сад Калькуттаның чоргааралы болуп турар. Делегейге ужур дузалыг тропиктиг ыыштарның, чадаг ыыштарның болгаш оттарның чыгдынган янзы-бүрү коллекциялары ол садта бар. Ол садтың байлактарын четче көөр дизе элээн каш хүннер негеттинер. Ында баньян деп магалыг чаагай фикус ыыш бар. Ол, ийи үс чыл иштинде туруп келген болгаш 947 дазылдарлыг, элээн каш дөрбелчин метр черни эжелеп турар.

Бенгаль мугулдурнуң эриинде турар Мадрас Индий республиканың база бир улуг хоорайы. Ол индий культураның улуг төвү. Далай эриинде Форт Сент-Джордж деп шивээ—англи колонизаторларның баштайгы быжыгланыышкын пунктузу бар. Ону 1639 чылда туткан.

Мадрастан чоруткаш Бомбейге чеде берген бис. Хоорайның адаккы талазында садыг албан черлери, банкылар, отельдер болгаш университеттер мөөнеттинген, соңгу талазында сырый чуртакчы чоннуг районнар бар. Бомбейде болгаш ооң чоогун долгандыр пөс-тазы, даараныла, серенги фабрикалары, машина тудуунуң заводу, демир орук мастерскаялары ажылдап турар. Индияның өске хоорайларында чок пальм, баньян дээн ышкаш ыыштар база чечектер Бомбейде бар. Эрги шагның тураскаалдары мында кончуг хөй.

Индияны кайгамчыктыг чурт деп адап турары-ла шын. Мында эрте бурунгу шагның уран чурулгазының кайгамчык чогаалдары—улуг-улуг ордулар, мезилер, мавзолейлер бар. Эрте бурунгу шагның архитектурлуг тудугларын көргеш, бодунуң хөй чылдарлыг культура чанчылдарын болгаш бедик уран мергежилин мынчага чедир хевээр артырып келген талантылыг индий улустуң чогаадыкчы генийниң үре-түңнелди-дир деп үүве кижиниң сагыжынга кирип келир.

Индия бодунуң хамаарышпас чоруун чедип алгаш, тускай хөгжүлдезиниң оруунче кирген. Индияның чазааның кара металлургияны хөгжүдеринче угланыышкыны чуртту национал үндезин эрге-ажыктарынга дүгжүп турар. Бир эвес бирги беш чылдың төнчүзүнде (1956 ч.) үүгле 1 миллион 700 муң тонна каңны эзилдирген болза, ийиги беш чылдың төнчүзүнде (1960 ч.) 6 миллион тоннаны эзилдирер деп турар, ооң иштинден 3 миллион тоннаны күрүне сектору бээр.

Индияже Н. С. Хрущевтүң баштайгы аян-чоруу Индия-биле найыралдыг харылзааларны хөгжүдеринге болгаш быжыглаарынга, а ол ышкаш экономиктиг кады ажылдажылганы улам калбартырынга таарымчалыг улуг салдарны чедирген. Бхилайде металлургия заводунуң тудуун кады чорудуп турары, Ранчи хоорайда аар машина тудуунуң заводунун, Дургапур хоорайда даг шахтазының дерилгезинин талазы-биле болгаш өске-даа ол ышкаш тудугларга техниктиг дузаны Совет Эвилелиниң көргүзүп турар чоруу ол кады ажылдажылганың херечизи болур.

Бо чылын Индияга Н. С. Хрущевтүң чораанының үезинде экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылганың дугайында чаа дугуржулгага ат салган. Совет Эвилели Индияга 1,5 миллиард рубль түңнүг чаа чөөлини тыпсыр болгаш Бхилай заводту чылда бир миллион тоннаның орнунга 2,5 миллион тонна каңны бүдүрер күчүлүг кылдыр алгыдар.

Күрүне школаларын, өөнелгелерин болгаш культураның өске-даа албан черлериниң тудуун чорудуп турар чорук ам Индияның база бир чаа үүлү болур.

Индий өөнүктериниң өөлдек эвилен ёзу-биле бистерни уткуп хүлээп ап турганын кажан-даа утпас бис. Ол дугайында үүгле чаңгыс мындыг чижекти көргүзүп болур. Бо Агра хоорайга болган үүве. Дыштанар хүнде бистер кудумчуларга селгүүстеп чоруп турган бис. Бир индий кижи бистиң чанывыска чедип келгеш, бистиң чогум кымнар болурувусту, кайын келгенивисти сонуургаш айтыра берди. Бистериң совет туристер болурувусту билип каан, хол тудуп мендилешти. Мен дейир оруктуң ажылчыны кижи мен, Совет Эвилелиниң дугайында хөй үүвени билир мен деп чугаалады. Ооң соонда бисти бажыңынче чалады. Эвилен найыралчы ёзу-биле бисти чалааны дээш өөрүп четиргенивисти чаа өөнүүвүске илереткеш, ооң бажыңынче барып шыдавазывыстың ужурун

ПАРЛАТТЫНМААН ЧАГА

Чөөн-Хемчик районнуң Ийме көдээ Совединде кижи эмнелгезиниң эмчизи Т. Терскихтиң сөөлгү үеде арагалаар, ажылга үнмес чоруун, эмнедип келген кижилерни манадыр болгаш ажылчы чоннуң ортузунга медицина талазы-биле тайылбыр ажылы чоруппас апарганын А. Судак редакцияга бижээн.

...йбыңче чаа кыйгырыг

...ияның ажылчын партиязының III съездизинге Н. С. Хрущевтуң чугаазын даштыкыда канчаар көрүп турары

...ажылчын партия-...изинге СЭКП ТК-...етары Н. С. Хрущев ...а улустар аразы-...далын ханызы-биле ...болгаш социалистиг ...арының күүү-шыда-...ры-биле тайбыңның ...ыдалтырын экижидерининг ...а чугула холбаалыын айыт-...ынчангаш ооң чугаазы даш-...парлалгаларның кичәәнгейн-...ралдында турып турар.

...ын де солуннар Н. С. Хрущев-...ССРЭ-лазының тодаргай допчула-...ртки болгаш тайылбырлалдарны ...ССРЭ турар.

...ер...инниң демократтыг солунна-...ны Н. С. Хрущевтуң чугаа-...ын допчулалын парлаан. Улус-...аразының харылзааларында ...ик...урлуг чорукчу кошкадыры, ...ок дайынны» узуткаары болгаш ...ер-аразынга харылзааларны ...дәәш социалистиг чурт-...кылып турар күжениишкин-...кошкадыр чорук шын әвес ...ин дугайында Н. С. Хрущев-...деглелин Германияның социа-...г чаңгыс-аай партиязының ...Комитединиң органы «Нейес ...анд» солун онзалап демдег-...Бистиң үеивисте дайыннар чай-...чок болур түүлдер әвес дәәр-...ң дугайында СЭКП-ниң XX ...ш XXI съездилериниң чарлаан ...ткаашкыны тайбың кожа-хел-...догунналашкынның политиказын-...ерт холбаалыг болурун СЭКП ...секретары онзалап ...деглеәнин сөзүн ооң ыңай айыт-...ам.

Социалистиг лагерьниң чуртта-...ың сырый кады ажылдажылгазы-...ың дугайында, оларның экономик-...г хөгжүлдезинин холбаштырылга-...ының дугайында Н. С. Хрущевтуң ...гаалаанының онза чугулазын ...ейес дейчланд» солун айыткан.

Чепсегленишкинни бүгү-ниити ...үреринің дугайында керәәни, а ...ышкаш Германия-биле керәәни ...арынга Совет Эвилелининг беле-...Н. С. Хрущевтуң бодунуң чугаа-...лазы-биле ...ын «Берлинер цей-...ин эң мүрнеглеән.

...ТүҮ...н — бол...а ...бын-...йгы-...Три-...үүнің байдалдарынга ...па...үүде ...ропаганданың сорулгалары ...йында» СЭКП Төп Комите-...талынга үндезилеәш, ра-...ия чырыдыышкының ам...колбаштырар, өөредилген ресс-...экижидер талазы-биле Чгресс-...ының партия организациязыскай ...дер көргүскеңи президент ...ң деңнели и чагаазын ...ылаңгыя проп...

...хамааржыр. ...ры болза: ...чылынга деңгулгедиишкин-...андистерни шы...ок чорук ...ш оларга практ...да ындыг ...н экижәән. Ч...застаарыг, ол чо-...ң 97 хуузу ...болганда ...дәәди әртемниг ...ган дәәр-...3, ооң-даа хөй ...деглелин-...тыг. СЭКП райк...ап тур-...билиин беди Эйзен-...оларның ду...лер-даа ...чөвүлел х...ксевәән ...организасты бүгү-...ралдажып

...ылында районга ...ештинде 250 комму...ачылыг янзы-бүрү 18 ...лдап турган. Партия

...ЫҢ ХЕРЕКСЕЛ...

...ва Латви ССР-нин най...ерининиң делгелгези а...комнаталарлыг бажы...и салган. Ол хереке...

...ынын ...ерен...селдеги...ылып турар...

...ерге бөдүүн американның чагаазы

Каттышкан Штаттарның политиказы улустар аразының дүшкүүрлүг чоруунуң үнүп турар чери ол дәәрзин айыткаш, ол солун чепсегленишкинни дүжүрери болгаш герман керәә дәән ышкаш ындыг айтырыгларны шиитпирләәриниң үези четкен деп онзалап айыткан.

Польшаның «Трибуна люду» солунунуң бижәәни: Румынияның ажылчын партиязының ажылдаанының ийиги хүнүнүң төп болуушкуну болза СЭКП ТК-ның Бирги секретары эш Н. С. Хрущевтуң чугаазы болган. Ооң чугаазында улустар аразының байдалы ханызы-биле, бүгү талалыг тайылбырлаттынган. Варшаваның солуннары түүлдериниң әгелериндe мынча деп демдегләән: «ССРЭ-ниң политиказының кол угланыышкыны болза кожа-хелбәә догунналашкынның, тайбыңны быжыглаарының болгаш дүшкүүрлүг чорукту кошкадырының политиказы турган болгаш болуп турар-даа, моон соңгаар ындыг болур-даа», «Амгы үе-байдалда дайын дәәрге чайлаш чок чорук әвес», «Социализм тайбың чарышка тииләәр». Дүшкүүрлүг чорукту кошкадыр болгаш күрүнелер аразынга харылзааларны чогумчудар дәәш социалистиг чурттарның улустарының кылып турар күжениишкиннериндeн айталап болбас дәәрзиниң дугайында айыткан черлерни Н. С. Хрущевтуң чугаазындан «Трибуна люду» солун онзалап демдегләән.

«Дайынны баш удур болдурбас дәәш моон соңгаар-даа демисежир», «Социалистиг чурттарның чедиишкиннери болза бүгү делегейниң улустарын коммунизмниң орууунче ыяавыла үндүрүп шыдаар ындыг хөй чадаларлыг ракеталар болур», «Тайбынга ынакшылдыг күштер болза дайынның күштеринден артыкшылдыг», «Социалистиг лагерьниң делегейге артык күүлүүг улам өзүп турар»—деп мындыг әгелер-биле болгар солуннар Н. С. Хрущевтуң чугаазының допчулалын парлаан.

Румынияның ажылчын партиязының съездизинге Н. С. Хрущевтуң чугаазының дугайында Венаның солуннары шупту медегләән. Ооң чугаазының допчулалдарын мындыг улуг әгелерниң адаанда парлаан: «Хрущев: тайбың ёзу-биле кожа-хелбәә догунналашкынның политиказындан бичии-даа хажыышкын турар болганывыста, шак ындыг айылдыг чорукту канчап кылыр силер? Ол чорук дайынга шуут чедирип болур турган. Ол чоруктан кандыг-даа медәәлерни ап турар болзунарза, ындыг үүлгедиишкинни кылбас турган.

«У-2» самолёттуң ужудуушкуну бистиң үениң дипломатия талазы-биле аажок улуг частырыы кылдыр төөгүге кирер, а ооң ужуу дәәш бистер үргүлчүлелдиг үениң дургузунда хараадаар ужурлуг бис деп бодап турар мен. Хамык-ла будулгаазыннарның ужуун (херек кырында ап көөрге, боттарынарның шак-үеңерниң түгле кезикчамдынын президент албан-хүлүүлгенерге чарыгчааш, президент албан-хүлүүлгенерни ындыг-ла кончуг әвес шинәәлиг боттарынарның дорт чагырган кижилериңерге даандырып турарыңарда болуп турардыр».

Камбоджаның национал хуралында

ПАРИЖ. (СЭТА). Национал хуралдың болгаш хаан чериниң чөвүлелиниң каттышкан хуралынга дәәди әрге-чагырганы болгаш күрүне баштынының улуг әргезин ызыгуур салгакчызы Сианукка хүлүүдип бөөр деп шиитпирни хүлүүп алганын Пном-Пенден Франс Пресс агентилели дамчыткан.

Ажылчыннар Н. С. Хрущевту чалап турар

ВЕНА. (СЭТА). Вена хоорайда Винер-Леопольдштад районда «Одеон» деп ажылчын клубтуң Н. С. Хрущевка чедер чагаазын «Фолксштиме» солун июнь 22-де парлаан.

«Дәәрги премьер-министр, Силерниң бистиң чуртувуска найыралчы аян-чоруулар бистиң чурттарывыстың аразында найыралчы харылзаалар-ның быжыгарынга болгаш Австрияның нейтралитедин хандырарының хөрәәнге чаа салыышкын болур дәәрзинге бүзүрелдиг бис. Ынчангаш Силерниң аян-чоруулар ол ышкаш бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынга бараан болур.

Силерниң найыралчы аян-чоруулар-ны чүректиң ханызындан байыр чедирип, бистер австрийжилер, тайбыңның өннүктери болганывыста, Силерге болгаш Силерниң кадайыларга «Австрияга кирип моорлаңар!» деп чугаалап тур бис» деп ук чагаада бижәән.

МАРП-НИҢ КЕЖИГҮННЕРИНИҢ БОЛГАШ КЕЖИГҮН ЭВЕСТЕРНИҢ БЛОГУНУҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Монгол агентилелиниң дыңнатканы болза: «Моолдуң бүгү соңгулда округтарында дәңзылаттынган бүгү соңгукчуларның 99,98 хуузу МАР-ның улустуң Улуг хуралынга соңгулдаларга киришкенин, соңгулдаларның түңнелдериниң дугайында Төп соңгулда комиссиязының июнь 22-де дыннадыында парлап дыңнаткан.

Моолдуң Араттың революстуг намының кежигүннериниң болгаш кежигүн эвестерниң блогунуң кандидаттары дәәш соңгулдага киришкен соңгукчуларның 99,98 хуузу боттарының бадылаашкыннарын берген.

МАР-ның улустуң Улуг хуралының депутаттарынга 267 кижи соңгуттурган.

Чепсегленишкинни дүжүреринің талазы-биле он күрүнелерниң комитединде

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Чепсегленишкинни дүжүреринің талазы-биле он күрүнелерниң Комитединиң июнь 21-де болган хуралынга италиялы төлә Мартино болгаш Румынияның төләәлериниң баштыны Эдуард Мезинческу олар чүве чугаалаан.

Чепсегленишкинни дүжүреринің талазы-биле ап чорутса чогуур тодаргай хемчеглерни чугаалажып киргелек чыда, чүү-даа мурнай Комитет контроль системазының тус-тус үүлдерин чугаалажып көрген турар ужурлуг деп италиялы төлә-лекчи негеп турган. Мынчангаш италиялы төлә-лекчи контроль айтырыгларын чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле хемчеглерден дашкаар өөренип көөрүн негәәни ол ышкажыл.

Чепсегленишкинни дүжүреринің айтырыгларын шиитпирләәринге холбаштыр улустар аразының айыл чок чорудунуң хандырарының айтырыынга хамаарыштыр италиялы төлә чепсегленишкинни дүжүреринің чорудулгазын делегейниң полицейжи күштерин тургузарындан әгелә-әр деп медегләән.

Ынчалза-даа кол айтырыгны — чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің программазын болгаш барыын талакы күрүнелерниң төлә-лекчилериниң бодалдарын барымдаалап тургускан чаа совет саналдарны Италияның канчаар көрүп турарының дугайын ол бодунуң саналынга чугаалавайн барган.

Мартинонуң сөөлүнде чүве чугаалаан, Румынияның төлә-лериниң баштыны Э. Мезинческу, италиялы төлә-ниң «чепсегленишкинни дүжүреринің философиязы», «чепсегленишкинни дүжүреринің психологтуг факторлары» дәән ышкаш туманалчак чулчуруушкуннар-биле чагдынып алгаш, чепсегленишкинни дүжүрбейн контрольдаарының айтырыгларын өөренип көөрүнче Комитетти астыктырарын оралдашкан бодалдарының черле барымдаа чогун көргускен. Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің чаа совет программазы, чепсегленишкинни дүжүрерин кандыг-бир хемчег-биле боттандырганының хире чергези-биле делегейниң ажыктыг контролюн бүрүн хандырар, ындыг хынала системазын тургузарын көрүп турар дәәрзин румын төлә-ә бодунуң чугаазынга онзалап демдегләән. Совет саналдарда кирген делегейниң ук контроль системазының кол принциптери чепсегленишкинни дүжүреринің программазын тодаргай көөрүнүн үезинде ылавыладтынар болгаш хөгжүүр апаар.

Чепсегленишкинни дүжүреринің талазы-биле он күрүнелерниң Комитеди үш неделяда хуралдап келзе-даа, чепсегленишкинни дүжүреринин айтырыгларының талазы-биле Барыын чүктүн күрүнелериниң төлә-ә-лери бурунгаарлаарының чаңгыс-даа базымын кылырын күзевәәннер деп Мезинческу бодунуң чугаазының төнчүзүнде медегләән. Чепсегленишкинни дүжүреринің херәән чаңгыс черге тапташкындан бурунгаар шимчедиптер аргалар амгы үеде Комитетте бүрүнү-биле бар болуп турар. Чок-ла чүве чүл дәәрге, барыын талакы күрүнелерниң чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринің талазы-биле күзәәшкининиң чогу болур-дур. Ындыг чүве болганда, олар ол дугайын ажыы-биле сөглеп, чепсегленишкинни дүжүреринің талазы-биле боттарының ёзулуг туружунуң дугайында делегейниң хөй-ниитизиниң санал-оналынга шын әвес бодал тургузарын оралдашпазынар деп румын төлә-ә чугаалаан.

Японияда чаа бүгү-ниити ажыл соксадыышкыны

ТОКИО. (СЭТА). Японияның чону Кисинин чазааның политиказынга удурланганының демдәә кылдыр июнь 22-де чаа ажыл соксадыышкынын кылган. Ол бүгү-ниити ажыл соксадыышкынынга 6 миллион ажыг ажылчы чоннар киришкен. Хоккайдодан Кюсюга чедир бүгү демир орук станцияларында бараан болгаш улус дажыыр поездилериниң шимчәәшкини соксаан. Чурттуң станцияларында муң ажыг демир орук составтары мөөцнеттинген. 1.200 муң кижи демир орук-биле чогуур үезинде чоруп шыдаваан ийикпе, азы орукка ара турупкан болуп турар. Киодо Цусин агентилелиниң дыннадып турарын ёзугаар алырга, демисежип үнген демир орукчуларның ужурланыышкыннарынга дыка хөй пассажирлер боттарының үннерин каттыштырган.

Токионуң 30 хире вокзалдарынга демир орукчуларның ажыл соксадыышкыннарынга студентилер болгаш магазиннер әәлери киришкен. Черле ук ажыл соксадыышкыннары чурттакчы чоннуң долу деткиишкини-биле әрттип турар.

Ажыл соксаткан демир орукчулар-биле демин кадып, Японияның профәвилелдериниң Чингине чөвүлелинде болгаш оон-даа өске профәвилел каттыжылгаларында кирип турар шахтёрлар, химиктер, металлургтар, машина тудукчулары болгаш үлетпүрүнүң өске-даа адырларының ажылчыннары 24 шак иштинде ажылче үнмәән. Әрге-чагырганың хоруудалы турза-даа, почта ажылчыннары, сан-хөө министерствозунуң, садыгның болгаш үлетпүрүнүң албан-хаакчылары түр ажыл соксадыышкыннарын кылганнар. Ол хүн чурттуң 24 районнарында 60 муң магазиннер хааглыг хүнзәән. Хоорайларның кудумчуларынче 300 муң студентилер кичәәлдерин соксаткаш, үнгеннер.

Тайбын, демократия болгаш хамаарышпас чорук дәәш япон улустуң демисели калбарып турар. Ол демиселге чурттакчы чоннуң улам-на таа-чаа кезектери сырый каттышкан. Киодо Цусин агентилелиниң миннип турарын ёзугаар алырга, ол хүнгу ажыл соксадыышкыны болза Японияга дайын сөөлүндеги үениң дургузунда болгулаан ажыл соксадыышкыннарының эң-не күүлүү болган.

Японияның профәвилелдериниң Чингине чөвүлелиниң чингине секретары Иваи ажыл соксадыышкынының чижек түңнелдерин үлүрбүшаан, ук ажыл соксадыышкынынга садыгжылар, әртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, студентилер, бажың-әәлери дәәш чурттакчы чоннуң оон-даа өске кезектери киришкен деп айыткан. Ук ажыл соксадыышкынының организастыг болуп әрткенин айытпышаан, оон медегләәни болза, политиктиг демиселдиң ынчаар чидиг болуп үнүп келгени дәәрге, чазактың политиказынга япон улустуң бүгү-ниити килецинин дугайын херечилеп турар. «Японияга ёзулуг тайбынны болгаш демократияны тургузарын хандырып болур чазакты тургузары дәәш демиселди үргүлчүләәринге бистер, бүгү улус-биле кады дангыраглап тур бис»—деп Иваи чугаалаан.

СПАРТАКИАДАГА КЕЛИҢЕР!

Областың спорт ниитилелдериниң болгаш организацияларының Эвилелиниң чөвүлели совет аныяктарның хүнүнге тураскааган областың XV чайгы спартакиадазын 1960 чылдың июньнуң 26 — 28 хүннеринде Кызылга организастап әрттирер.

Спартакиадага районнарның чыынды командалары болгаш Кызылдан спорт ниитилелдериниң чыынды командалары киржир.

Программада

Чиик атлетикага команда бүрүзүнден-не 9 әр болгаш 6 хөрәәжен спортчулар киржир. Олар 4×100 м черге эстафетага, 100, 80 болгаш 110 м черлерге моондактар тургускан чарышка, 400, 800, 1500, 5000 м черге чарышка, 10 км-ге кылашка, черниң узун, бедиин халыырынга, диска, копье, молот, ядро октаарынга болгаш спорттуң беш хевириинге маргыжарлар.

Хууда болгаш команда талазы-биле бирги чер дәәш болур национал хүрешке 128 мөгелер киржир.

15 болгаш 20 м черге ча адарынга команда бүрүзүнден-не 2 әр кижилер киржир.

Спартакиаданың байырлыг ажыдыышкыны июнь 26-да әртенгинин 11 шакта «Совет Тыванын 5 чылы» стадионга ажыттынар.

СПОРТ

Авиамоделистерниң маргылдаазы

Чоокта чаа Кызылга авиамоделистерниң 3-кү область маргылдаазы болуп әрткен. Марылдаага Улуг-Хем, Каа-Хем, Бай-Тайга, Бии-Хем районнарның база областың аныяк техниктер станциязының, Кызылдың Пионерлер бажыңының авиамоделистери киришкен.

Маргылдааны авиамоделдерниң тус-тус класстарының аайы-биле чоруткан. Бо хевирлерге Каа-Хем районнуң моделистери эки түңнелди көргускеш, бирги черни алган. Ийиги черни Улуг-Хем, үшкү черни областың аныяк техниктер станциязының командазы тус-тус алгылаан.

Маргылдаага дыка хөй школачылар боттарының кылып алган моделдери-биле киришкен. Каа-Хем районнуң командазының төлә-лекчизи Кораблинаның модели кайгамчык эки түңнелди көргускеш, тус-тус моделистерден бирги черни алган. Кораблина херәәжен уруглардан авиомоделистерниң область маргылдаазынга бир дугаарында-ла киржип турар. Ийиги черни Улуг-Хем районнуң командазының төлә-лекчизи Сарты Макар-оолдуң модели, үшкү черни Каа-Хем районнуң командызының төлә-лекчизи Аргумаевтиң модели алган.

Бирги, ийиги, үшкү черлерни алган командаларга болгаш авиомоделдери эки түңнелди көргускеннерге областың ДОСААФ комитединиң дипломнары-биле болгаш Хүндүлел бижиктерин, өртектиг белек шаңналдарын тывыскан.

Областың школаларында авиомоделистер бөлгүмнерин тургузуп, оон ажылынче улуг кичәәнгейни салып турар апарганын демдегләәр херек. Каа-Хем, Улуг-Хем районнарның командылары маргылдаага эки белеткелдиг келгеннер. Ынчангаш олар эки түңнелди көргускен. Бай-Тайга районнуң авиомоделистери область маргылдаазынга бир дугаарында-ла киржип турар. Олар маргылдаага багай әвес түңнелди көргускен.

Ынчалза-даа Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Таңды, Сүт-Хөл, Эрзин, Тес-Хем, Өөвр районнуң школалары маргылдаага киришпәән. Бо районнарның улус өөредилге килдистери болгаш комсомол райкомнары школачыларның техниктиг чогаадыкчы чоруу болур авиомоделистер бөлгүмүнче кичәәнгей салбайн турар деп чүве моон билдингир-дир.

Н. МАЛОФЕЕВ.

Кызыл—Абакан—Кызыл

ДОСААФ-тың область комитеди Совет аныяктарның хүнүнге тураскааган мотоцикл маңнадыышкынын организастап әрттирген. Ол маңнадыышкын Кызыл—Абакан—Кызыл аразынга болган, аңаа область төвүүн 15 дәәре мотоциклчилери киришкен.

Мото-маңнадыышкынның киржикчилери орук чоогунда хоорайларның, суурларның чурттакчы чонунга бистин областың ажыл-агыйының, делегей байдалының дугайында лекция, беседаларны номчуп чорааннар. Мотоциклчилер июнь 21-де Кызылга әәп келген. Мото-маңнадыышкынынын киржикчи бүрүзүнге ВЛКСМ обкомунуң болгаш ДОСААФ-тың область комитединиң шаңнал бижиктерин тывыскан.

А. АИР.

2:2

«Совет Тыванын 5 чылы» стадионга Кызылдың «Динамо» болгаш «Буревестник» ниитилелдериниң бутбөмбүкчүлериниң эш-хүүзүнде ужуражыышкыны болган.

Баштайгы 45 минутада бүгү иницистива динамочуларның холунга турган. Олар студентилерниң хаалгазының чоогунга әлдән каш озалдыг атакаларны кылгаш, 2 санны киргеннер.

Ийиги 45 минута. «Динамо» командазы ийи санынга чоргаарланып, ойнунуң темпизин кошкатканнар. Студентилер ону ажыглап алгаш, бүгү команда-биле бурунгаарлап, чараш болгаш көрүштүг мегеләәшкиннерни ажыглап, база-ла 2 санны киирип алганнар. Ужуражыышкын 2 : 2 са га хайым болган.

С. ОЮН.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ 30 чылы» (Улуг залга): **«Кыдат цирк»** («Китайский цирк»)—эртенгинин 10 шакта. **«Уйгу чок дүн»** («Бессонная ночь»)—12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда.

«ВЛКСМ 30 чылы» (Биче залга): **«Ынакшылдың фанфаралары»** («Фанфары Любви»)—5, 7, 9 шактарда.

«Каа-Хем»: «Тең кывар ужурлуг» («Светильник должен гореть»)—11, 1, 5.15, 8.15 шактарда. **«Ойтурашаптырганнар»** («Отверженные») 1 сериязы—3.15 шакта, 2-ги сериязы—7.15 шакта. **Мультипликация**—эртенгинин 10 шакта.

«Восток»: «Хылыш болгаш роза чечек» («Меч и роза»)—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«Летний»: «Кара хептиг уруг» («Девушка в черном»)—7,9 шакта. **«Кабулчу»** («Кабулийец)—5 шакта.

ПИОНЕР ЛАГЕРИНГЕ КАДЫКШЫЛДЫГ ДЫШТАНЫЛГА ДӘӘШ

Эртенги күш-культуржу мергежилгени кылганының сөөлүнде курлакка чедир чүгдуунар. Хүннүң-не эыт-кежиннерни суг-биле дурбуп чанчыдынар.

Арыг болгаш силиг болур чоруктуң чурумун сагыңар. Удуур мурнунда-ла будунарны чунар.

Удуур черлеринерге арыг-шевер болгаш корум-чурумнуг болунар.

Лагерь чоогунуң чаагайжыдылгазының дугайында бүгү-ле пионерлер сагыш салыр ужурлуг.

Чүгле хаймдырган сугну ижинер. Ол дәәрге ижин-шөйүүдү аарыгларындан камгаланырынга әргежок чугула.

Хүнге тадыгарда ону чүгле шын ажыглаар болза ынчан кижинин кадынга дузалыг болур.

Сугга чүгдунары болгаш эштири—кадыкшылды дадыктырарынга болгаш быжыктырарынга бүзүрелдиг аргалар болур.

Селгүүстәәри, экскурсиядаары, походтаары кадыкшылды быжыктырар, аажок өөрүнчүг болур. Походтап чорааш арыг-шевер дүрүмнерин сагыңар.

Лагерь—пионерниң бот-тывынгыр чоруунуң болгаш күүзы-биле дадыгарының школазы.

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын ба...

...ылелей ярмарказы ажыттын-...ржип турар. Совет павиль...ын үстүү каттарын болгаш ...чилзәәриниң талазы-биле эр-...амгы үедеги чедиишкиннерниге тураскааткан. Ында бар экспозицияларның улуг кезин калбак хереглелдин болгаш чиг-эт биле аъш-чем бараннарын делгеп көргускен.

Чурукта: совет павильонда.

Фото Публифотонуу.

...а: чаңгыс комнаталыг ...С. Даниловтуу.

...ЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, кө...ниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуу, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорлар бе...

Чагыг № 1641. Культура эргелелиниң типографиязы.